

ایمانوئل کانت

نزاع دانشکده‌ها

ترجمه‌ی سید محمود موسوی

موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران

تهران - خیابان ولیعصر - پلاک ۱۲۸

تلفن: ۸۸۸۸۸۸۸۸ - ۸۸۸۸۸۸۸۸

© ۱۳۸۵

این کتاب به مناسبت روز دانشجو تقدیم می‌گردد.

چاپ اول: بهمن ماه ۱۳۸۵

شابک: ۹۶۴-۷۶۴۰۰-۰۰۰-۰

سرشناسه
کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴ م. Kant, Immanuel
عنوان و نام پدیدآور
نزاع دانشکده‌ها/ ایمانوئل کانت؛ ترجمه‌ی سیده معصومه موسوی؛ ویراستار محمدهادی حاجی‌بیگو.
مشخصات نشر
تهران: شب‌خیز، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری
۲۱۸ ص.
شاب
۹۷۸-۶۲۲-۷۱۷۸-۴۰۳
وضعیت فهرست نویسی
فیا
یادداشت
عنوان اصلی: The Conflict of the Faculties, 1772.
موضوع
فلسفه و دین
موضوع
Philosophy and Religion
موضوع
حقوق فلسفه
موضوع
Philosophy
موضوع
پزشکی - فلسفه
موضوع
Medicine - Philosophy
شناسه افزوده
موسوی، سیده معصومه، ۱۳۶۴-
شناسه افزوده
حاجی‌بیگو، محمد- ویراستار
رده بندی کنگره
BT۷۹۴
رده بندی دیویی
۱۸۹
شماره کتابشناسی ملی
۶۲۱۱۳۷۶

نشر شب‌خیز

نزاع دانش‌گده‌ها

ایمان‌نیل کانت	نویسنده
سیده معصومه موسوی	ترجم
محمد هادی حاجی‌بیگو	ریاست
طاهره عالی‌نژادیان	نمونه‌خوان
حبیب رضایی	طراح جلد
اثری: پی‌یر سولاژ	تصویر روی جلد
پیش‌دانش	چاپ و صحافی

چاپ اول ۱۳۹۹، ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۲-۷۱۷۸-۰۴-۳

قیمت: ۳۹۰۰۰ تومان

نشر شب‌خیز: تهران، انتهای اشرفی اصفهانی، خیابان نفت، پلاک ۱۰، واحد ۲۲

تلفن: ۴۴۸۷۰۴۲۶

Email: nashreshabkhiz@gmail.com

www.nashrshabkhiz.com

t.me/nashrshabkhiz ☎

[nashrshabkhiz](https://www.instagram.com/nashrshabkhiz) 📷

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

فهرست

۱	سخن مترجم
۷	مقدمه‌ی مترجم انگلیسی
۳۵	یادداشت کتاب‌شناختی مترجم انگلیسی
۳۳	پیش‌گفتار
۵۳	بخش نخست: نزاع دانش‌کنده‌ی فلسفه با دانش‌کنده‌ی الهیات
۵۵	درآمد
۶۱	یکه درباره‌ی نسبت دانش‌کنده‌ها
۶۱	قسمت اول: مفهوم و بخش‌بندی دانش‌کنده‌های فرادست
۶۵	الف: ویژگی ممیز دانش‌کنده‌ی الهیات
۶۶	ب: ویژگی ممیز دانش‌کنده‌ی حقوق
۷۰	ج: ویژگی ممیز دانش‌کنده‌ی طب
۷۰	قسمت دوم: مفهوم و بخش‌بندی دانش‌کنده‌ی فرودست
۷۴	قسمت سوم: درباره‌ی نزاع نام‌شروع دانش‌کنده‌های فرادست با دانش‌کنده‌ی فرودست
۷۸	قسمت چهارم: درباره‌ی نزاع مشروع دانش‌کنده‌های فرادست با دانش‌کنده‌ی فرودست
۸۲	برآمد

- ۸۵ دو: پیوست: نزاع میان دانشکده‌های الهیات و فلسفه ...
- ۸۵ یک: محتوای نزاع
- ۸۹ دو: اصول فلسفی تفسیر متن مقدس برای حل و فصل نزاع
- ۹۸ سه: اعتراضات پیرامون اصول تفسیر کتاب مقدس، به همراه پاسخ‌هایی به آنها
- ۱۰۲ ملاحظه‌ای کلی: درباره‌ی فرقه‌های دینی
- ۱۲۰ انعقاد صلح، و حل و فصل نزاع دانشکده‌ها
- ۱۲۹ پیوست: پرسش‌های تاریخی در باب کتاب مقدس ...
- ۱۳۱ پیوست: درباره‌ی نوعی عرفان محض در دین
- ۱۴۱ بخش دوم: نزاع دانشکده‌ی فلسفه با دانشکده‌ی حقوق
- ۱۴۳ پرسشی قدیم: دوبار سر بر آورد: آیا نوع بشر پیوسته در حال پیشرفت است؟
- ۱۶۲ نتیجه‌گیری
- ۱۶۳ بخش سوم: نزاع دانشکده‌ی فلسفه با دانشکده‌ی طب
- ۱۶۵ درباره‌ی قدرت ذهن در مذهب: اساتید مارگاریت خویش به وسیله‌ی عزم صرف
- ۱۷۰ اصل دستور العمل
- ۱۸۵ نتیجه‌گیری
- ۱۸۸ پی‌نوشت
- ۱۹۱ پانوشتها
- ۱۹۹ واژه‌نامه‌ی آلمانی-انگلیسی-فارسی
- ۲۰۰ واژه‌نامه‌ی انگلیسی-آلمانی-فارسی
- ۲۱۰ واژه‌نامه‌ی فارسی-آلمانی-انگلیسی
- ۲۱۷ نمایه

سخن مترجم فارسی

ترجمه‌های این اثر بر مبنای متن انگلیسی به ترجمه‌ی ماری گرجور انجام گرفته است. در مواردی که متن انگلیسی مبهم یا دور از منظور کانت به نظر می‌رسید، به اصل آلمانی اثر^۲ مراجعه شده است و معنای برگرفته از آن اولویت یافته است. پانوشتهای کانت با علامت ستاره و با ذکر نام مؤلف در انتهای پانوشتن آمده است. اختصار «م. ف.» ناظر به توضیحاتی است که مترجم اثر به اثر و با هدف قابل فهم کردن متن آورده است و پانوشتهای مترجم انگلیسی با شماره متمایز شده است.

یکی از دشواری‌های ما در ترجمه‌ی این اثر یافتن معادل مناسب برای برخی واژگان پرتکرار بود که بتوانند معنای مورد نظر کانت را به خوبی انتقال دهند. یکی از این واژگان biblical theologian است که ما برای آن معادل «متأله کتاب مقدسی» را مناسب یافته‌ایم. این ترجمه با استناد به فرهنگ علوم انسانی آشوری انتخاب شده است. یک راه این بود biblical را «اهل کتاب» و theologian را «متکلم» ترجمه کنیم.

1. Kant, Immanuel, *The Conflict of the Faculties*, Translation and Introduction by Mary Gregor, Abaris Books, 1979.

2. Kant, Immanuel, *Der Streit der Fakultäten*, Mit Einleitung, Bibliographie und Anmerkungen von Pierro Giordanetti, herausgegeben von Horst D. Brandt und Piero Giordanetti, Felix Meiner Verlag Hamburg, 2005.

این انتخاب‌ها به دو دلیل انجام نگرفت. زیرا از یک سو منظور و ارجاع مدام کانت در این کتاب به کتب مقدس مسیحیان و یهودیان است و نه هر اهل کتابی که اعم از مسیحی و یهودی است. از سوی دیگر معادل «متکلم» می‌توانست ما را اسیر نوعی بومی‌سازی و معادل‌یابی تصنعی ناظر به فرهنگ خودمان کند. این کار هر چند می‌توانست معادل‌ها را برای خواننده آشناتر و فضای متن را مأنوس‌تر کند اما هم‌زمان می‌توانست ما را به دام دورشدن و گسست متن از حال و هوای خاص آن گرفتار کند.

واژه دیگری که در متن به دفعات به آن اشاره شده است واژه‌ی «قانون» و مشتقات آن نظیر statutory است. این واژه‌ها در متن به «مصوبت»، «قوانین مصوب» یا «قانونی» ترجمه شده‌اند. کانت در این متن، این واژه را معادلی برای آن دسته از قوانین مرتبط با دین و امور دینی معرفی می‌کند که می‌توانند تحت نظارت حاکمیت وضع یا تصویب شوند یا اشیای آن‌ها منع شود. به این معنا که اگر یک دسته قوانین اخلاقی وجود دارند که بی‌زمان و غیرقابل وضع و فسخ هستند و دسته‌ای قوانین فرقه‌ای وجود دارند که قابلیت گریز از نظارت و وضع و فسخ حاکمیت‌ها را دارند، دسته‌ی دوم از قوانین هم وجود دارند که حاکمیت در وضع، تصویب و ملغی کردن و اعمال این‌ها باید به طور علنی تفسیر یا تبلیغ شوند نقش دارد و به اعتقاد کانت حاکمیت می‌تواند و باید از این حق بهره ببرد. بدین معنا، این دسته از قوانین و اصول که تبلیغ و وضع آن‌ها از نظارت حاکمیت گذشته است، «مصوبات» قوانین مصوب و قانونی خوانده شده‌اند.

واژه‌ی دیگری که در معادل‌یابی برای آن با دشواری مواجه بوده‌ایم، canon است. می‌دانیم که این واژه در متون فارسی به معادل‌های مختلفی نظیر «قانون»، «قاعده»، «کیش»، «آثار معیار»، «نص»، «قانون شرع» و «نوشته‌های اصیل» ترجمه شده است. هیچ‌یک از این

واژه‌ها کاملاً بیان‌گر معنای مورد نظر کانت نیست، هر چند که همه‌ی این معانی در آن مستتر است و به همین دلیل ما ضمن برگزیدن معادل «متون قانونی»، آن را نیازمند توضیحی مختصر دانسته‌ایم. آن‌طور که از متن برمی‌آید مقصود کانت از canon متونی است که در قالب نوشتاری مکتوب متجسد و تثبیت شده‌اند و توانسته‌اند با گذر زمان، اعتبار و اصالت خود را اثبات کنند. به این معنا که توانسته‌اند از آزمون‌های اعتبارسنجی عقلی سربلند بیرون بیایند. اما کانت در بخش‌های مختلف متن تأکید می‌کند که canon همان قدر که دربردارنده‌ی وجوه عقلی و همه‌ی اخلاقی دین است، می‌تواند برخی «جزم‌های کلیسایی» را نیز شامل شود. این ممکن است تناقضی آشکار تلقی شود. به این معنا که اگر canon به جلای مایه‌ی عقلی و اخلاقی دین اشاره دارد و برابر با آن چیزی نیست که کانت «دین اخلاقی محض» می‌نامد، پس نباید شامل هیچ نوع جزمی باشد. برای اجتناب از این خوانش به ظاهر متناقض‌نما باید توجه داشته باشیم که مقصود کانت از این «جزم‌های کلیسایی»، هر جزمی نیست، زیرا او استدلال پذیرفتن و روا دانستن هر نوع جزمی در هسته‌ی عقلی دین را، مبنای تقسیم ادیان به فرقه‌های بی‌شمار برشمرده و آن را نکوهش کرده است. بنابراین باید توجه داشته باشیم که گرچه از نظر کانت canon هنوز می‌تواند برخی از جزم‌های کلیسایی داشته باشد اما شامل اصولی است که گرچه برآمده‌اند، واسطه‌ی نسبتی که با جان‌مایه‌ی اخلاقی و عقلی دین دارند، وجوه میرعقلی و ظاهری صرف خود پیراسته شده‌اند. از سوی دیگر می‌توان این تاراج را همراه با ابهام را در این متن به دو گونه فهم و تعبیر کرد. نخست این که این اظهار کانت را که canon همواره شامل برخی جزم‌های کلیسایی نیز می‌شود، این‌طور بفهمیم که کانت از این تعبیر به عنوان راهی برای گریز از سانسور حاکم بر زمانه‌ی تألیف اثر یا طفره رفتن از این پرسش خطیر استفاده کرده که آیا ممکن است روزی دین کاملاً بدل به امری

یک پارچه عقلی شود و به هیچ جزم کلیسایی ای نیاز نداشته باشد؟ پرسشی که کانت حتی پیش از پرداختن و پاسخ صریح به آن نیز طعم تهدید و تفتیش را چشیده بود. راه دوم آن است که این همراهی جزم کلیسایی و هسته‌ی اخلاقی دین در canon را نه باجی از سوی کانت به مفتشان کتاب‌اش، که در امتداد این اندیشه‌ی روشنگرانه اما هنوز محافظه‌کارانه‌ی او بفهمیم که نمی‌خواست سپردن سنج به عقل را دست‌آویز راندن دین کند و «اخلاق» را به کل جایگزین «دین» سازد. هرچند متن و فحوای کلام کانت می‌تواند اجازه‌ی هر دو خوانش را به خواننده بدهد، اما باید توجه داشت که خوانش دوم هم در این متن و هم در عمل به چهار اندیشه‌ی کانت مؤیدات متنی بیش‌تری در حمایت از خود می‌یابد و سهم روشنگرانه و البته چالش‌برانگیزی در فهم زمانه‌ی کانت از نسبت دین و عقل داشته است.

سخن آخر این که همان‌طور که مترجم فراهم آوردن برگردانی دقیق و در عین حال روان از اثری دشوار به علم فیلسوفی دشوارنویس بوده است، می‌دانیم همواره در برگردن این هدف موفق نبوده‌ایم و هر جا خوش‌خوان و روان ساختن متن به پاهای آسیب‌رساندن به دقت و انتقال لحن مؤلف تمام می‌شده، وفاداری به متن ترجیح داده شده است. این وفاداری در اغلب موارد به معنای روبه‌رو بودن با متنی پریچ‌وخم و جملاتی طولانی‌ست که مدام به خواننده متذکر می‌شود در حال خواندن متنی قدیمی و کلاسیک است. از آموختن در وادارم حسین مصباحیان سپاس‌گزارم. پیشنهاد ترجمه‌ی این اثر را از ایشان بود و در مسیر ترجمه‌ی این اثر نقش به‌سزایی داشتند. هم‌چنین از نیما شریف‌منش سپاس‌گزارم که زحمت مقابله‌ی بخش‌هایی از اثر با متن آلمانی بر عهده‌ی ایشان بود. از همسرم ایمان همتی سپاس‌گزارم که زحمت نمونه‌خوانی و ویرایش کل اثر را بر عهده گرفت. هم‌چنین از برادرم که همواره بهترین دوست، حامی و یاور من در فهم و گذار

سخن مترجم فارسی ۵

از ناملایمات زندگی بوده است، کمال تشکر را دارم. ترجمه‌ی این اثر به پاس تمام زحمات و فداکاری‌های مادر و پدرم به آن‌ها تقدیم می‌شود؛ به کلام آوردن تشکرم از آنان، برای ام از ترجمه‌ی این کتاب دشوارتر است.

مهر ۱۳۹۸

سیده معصومه موسوی

www.ketab.ir